

การอธิบายความจริงประมัตต์ผ่านภาษา สมมติในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระมหาขวัณชัย กิตฺติเมธี, ป.ธ.๙, ดร.
อาจารย์ภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เนื้อหานำเสนอ

๑. แนวคิดเรื่องคำกับไวยากรณ์หรือประโยค

๒. ข้อเสนอมองเรื่องคำกับไวยากรณ์หรือประโยคในการทำความเข้าใจความจริงปรมัตถ์

การสร้างคำและประโยค-การใช้คำเพื่อแทนที่บางสิ่ง เป็นการแทนที่สิ่งที่อยู่ในความคิด

**“โลกสมัญญา คือชื่อที่ชาวโลกใช้เรียก โลกนิรุตติ ภาษาของชาวโลก โลกโวหาร คือโวหารของชาวโลก
โลกบัญญัติ คือบัญญัติของชาวโลก”**

การสวดอ้อนวอน คำอวยพร และทำกิจกรรมเชิงจิตวิญญาณบนฐานความเชื่อว่า พิธีกรรมนั้นศักดิ์สิทธิ์มี
ผลต่อธรรมชาติของโลก โดยทั้งหมดล้วนใช้ภาษาในการสื่อสารเพื่อเข้าใจความจริงทางศาสนาได้ ...

“ความจริงทางพระพุทธศาสนาถือว่าลึกซึ้ง ยากจะเห็นละเอียดยิ่ง ที่จะให้สัตว์ถึงพระนิพพานได้” แต่
พระพุทธเจ้าก็ยืนยันว่า**สามารถสื่อสารได้แต่ไม่ควรยึดถือ**

ภาษาสามารถสื่อสารความจริงได้

๑. วจิลัจจะ คือความจริงทางวาจา มาจากคำที่มาจากพระไตรปิฎกว่า "บุคคลพึงกล่าวคำสัตย์ ไม่พึง
โกธ"

๒. สมมติลัจจะ คือความจริงที่ถูกบัญญัติขึ้น ตรงกันกับความจริงว่า "ท่านเป็นพราหมณ์จริง เป็นกษัตริย์
จริง"

๓. ทิณฺณลัจจะ คือ ความจริงทางความเห็น ว่า "สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า"

๔. ปรมัตถลัจจะ คือความจริงสูงสุด เช่นข้อความว่า "ทุกข์เป็นความจริงอันประเสริฐ"

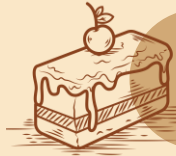
(อรรถกถา ขุททกนิกาย ธรรมบท)

สมมตินำไปสู่ปรมัตถ์ผ่านบุคคลควรพิจารณาอย่างไร?

แนวคิดเรื่องภาษาในพระพุทธศาสนาเถรวาท

คำกับรากศัพท์

ธาตุและประวัติศาสตร์ของคำ

คำกับเวลา

ไวยากรณ์หรือประโยคกับประธาน

ในอินเดียสมัยพุทธกาลมีนักศึกษารักษา ๒ แบบคือ

1. นิรุกตะหรือผู้เชี่ยวชาญคำศัพท์ เรียกว่า **ปาทกะ** ผู้ยึดถือคำหรือพจน์ (ปท) เป็นพื้นฐาน
2. ไวยากรณ์ะหรือผู้เชี่ยวชาญไวยากรณ์ เรียกว่า **วยากรณ์ะ** เป็นผู้วิเคราะห์ประโยคทั้งประโยค (วากยะ) หรือญาติติคือพื้นฐาน

STEP

ONE

คำ

รากศัพท์

ธาตุ คัพท์ทุกคัพท์จะมีธาตุในการประกอบเป็นรากศัพท์

คำว่า **ภิกษุ** แปลว่า **ผู้ขอ** มาจาก ภิชธาตุ (ภิกฺขติ ลีเลนาติ ภิกฺขุ) แปลว่า ผู้ขอเป็นปกติ คำนี้ปรากฏในคำอธิบายพระวินัยปิฎก จะพบว่า คำอธิบายนี้บ่งบอกถึงสถานะทางด้านกายภาพ

คำว่า ภิกษุ ที่มาจาก อิภฺช ธาตุ (ลัสาเร) ภยฺ อิภฺชติ ลีเลนาติ ภิกฺขุ) **ผู้เห็นภัยในสังสารโดยปกติ**

คำนี้หมายถึงภิกษุที่เป็นลักษณะของพุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก

อุบาสิกา ที่เห็นภัยในสังสาร

คำว่า **ภิกฺขเว ในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร** อันเป็นพระสูตรแรกที่ยังไม่ปรากฏว่ามีพระภิกษุในสมัยนั้น การกล่าวถึงภิกษุจึงไม่ได้ระบุถึงภิกษุหรือบุคคลที่บวชแล้ว แต่เป็นการระบุถึงผู้เห็นภัยในสังสารจะเป็นใครก็ได้ แต่หลังจากนั้นจึงมีการให้บวชเป็นภิกษุ ด้วยคำว่า “จงเป็นภิกษุเถิด”

คำ

รากศัพท์

ประวัติศาสตร์ของศัพท์

การเข้าใจรากศัพท์อีกวิธีหนึ่งคือการโยงไปหาข้อมูลทางประวัติศาสตร์

คำว่า "สุริย" แปลว่า พระอาทิตย์ เล่าถึงความ เป็นมาของโลกเมื่อเกิดขึ้นมาเต็มไปด้วยความมืด มืด ต่อมาเมื่อดวงไฟดวงใหญ่ทำให้เกิดความสว่าง และกำจัดความมืดของคนที่ยกแล้ว พอมีดวง อาทิตย์ก็ทำให้กล้าหาญ (สุริยะ)

คำว่า "จันท" แปลว่า พระจันทร์ เล่าถึงเมื่อดวง ไฟดวงใหญ่นั้นดับหายไปก็เกิดดวงไฟที่มีแสง นวลสวยเกิดขึ้นมา สร้างความพอใจให้กับ มนุษย์ที่พอดวงอาทิตย์หายไป ก็มีดาวดวงใหม่ ทำให้เกิดความสบายใจ (จันท)

คำว่า "พราหมณ์"

ในวาเสฏฐสูตร

**ลักษณะที่ ๑ ประวัติศาสตร์จากความเชื่อ ปราภู ในคำอธิบายของภราวาชมาณพกล่าวถึงพราหมณ์ว่าเป็นผู้ ที่เกิดมาจากตระกูลทั้งฝ่ายมารดาและฝ่ายบิดา ถือ ปฏิสนธิบริสุทธิ์ดีตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะ คัดค้านตำหนิได้เพราะอ้างถึงชาติตระกูล บุคคลนั้นจึงชื่อ ว่า พราหมณ์

***ลักษณะที่ ๒ ประวัติศาสตร์จากข้อเท็จจริง

“สัตว์ต่างมีรูปร่างลักษณะไปตามกำเนิด หม่อมมนุษย์ไม่มี รูปร่างลักษณะแตกต่างกันไป ตามกำเนิด ไม่มีการกำหนด ว่า เป็นพราหมณ์ เป็นกษัตริย์..ด้วยผม ศีรษะ ใบหู.. ใน หม่อมมนุษย์ การเรียกชื่อต่างกันว่า พราหมณ์ กษัตริย์ เป็น ต้นท่านบัญญัติเรียกเพียงโวหาร ในหม่อมมนุษย์ ใครก็ตาม อาศัยโคธรรคมเลี้ยงชีพ ผู้นั้นเรียกว่า ชวานา ไม่ เรียกว่า พราหมณ์ ส่วนผู้ล่องแพนกลีเลศเครื่องช่องได้ ผู้ ปราศจากโยคะ เราเรียกว่า พราหมณ์

ชื่อและโคตรที่เขากำหนดให้กันนั้น เป็นเพียงสมมติบัญญัติ ในโลก ชื่อและโคตรปรากฏอยู่ได้เพราะรู้ตามกันมา

คำ

เงื่อนไขของเวลา

เวลากับการเปลี่ยนแปลง

พระพุทธศาสนาหลักเล็งการตอบโต้คำ
หรือที่ถูกบัญญัติในแต่ละพื้นที่ ยิ่งเราใช้
คำในพื้นที่ที่ต่างออกไปยิ่งขยายคำไม่
สิ้นสุด ทำให้การระบุคำไหนใช้ถูกต้องจึง

ไม่อาจทำได้

การระบุว่า “เรารู้สิ่งนี้เราเห็นสิ่งนี้ นี่
เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” เป็นการ
ทำลายข้อเท็จจริงว่าทุกอย่างมีการ
เปลี่ยนแปลง

“สิ่งนี้จริง” มารากศัพท์อย่างเดียวกัน
สิ่งนี้มี คือมีอยู่ปัจจุบัน ก็เป็นการยอมรับว่า
สิ่งนี้จะมีในอนาคต หรือมีแล้วในอดีตไปด้วย

--ลักษณะที่แตกต่างกันในแง่ของเวลา

---การกล่าวถึงสิ่งนั้นก็เพื่อยืนยันถึงสิ่งที่มี
(มนุษย์) แล้วสมมติต่อไปว่าต้องมีมาก่อนหน้านี้
หรือจะมีอีกในอนาคต

กรณีที่คำว่า “นมสดมาจากแม่โค นมส้มมา
จากนมสด เนยข้นมาจากนมส้ม เนยใสมาจาก
เนยข้น หัวเนยใสมาจากเนยใส ในเวลาที่ยังเป็น
นมสดก็ไม่นับว่าเป็นนมส้ม...”

ไวยากรณ์หรือประโยค

ไวยากรณ์มาจาก วยากรณ์ะ หมายถึง การ
คลี่คลายของคำหรือประโยคที่ประกอบกัน
ขึ้นด้วยคำศัพท์

***

๑. คำไม่สามารถสื่อสารให้เข้าใจ
ได้ เราใช้ประโยคเพื่อสื่อสารแทน

***

๒. หากไม่มีไวยากรณ์ คำจะมีแต่ความ
คลุมเครือ

- ปัญหาของคำคือ คำส่วนใหญ่มีมากกว่า
หนึ่งความหมาย หรือกำกวม ในพจนานุกรม
เราจะพบความหมายเป็นสิบ จะรู้ได้อย่างไร
ว่าความหมายไหนเป็นความหมายไหน

- ตรงนี้ไวยากรณ์ได้มาแก้ไขด้วยการใส่คำ
ลงในประโยค และใช้ไวยากรณ์เป็นเครื่อง
บ่งบอกว่าคำนั้นหมายความว่าอะไร

ประโยคต้องมีประธาน

ฉันเห็นสุนัข

1. คำว่า **“ฉัน”** เป็นประธานซึ่งทำหน้าที่ในการทำให้เข้าใจว่า ฉันคือ ธาตุ ๔ ได้แก่ ดิน น้ำ ไฟ ลม
2. คำว่า **“เห็น”** เป็นอาการที่ตัวฉันมีอยู่ (วิญญาณ) คือการรับรู้
3. คำว่า **“สุนัข”** คือลักษณะของรูปที่เป็นผลสะท้อนผ่านจิต

ฉะนั้น การที่เราเป็นตัวตนไม่ว่าจะในฐานะของประธาน กิริยา ส่วนกรรมสะท้อนให้เห็นว่าเรามีอัตตาอยู่ในความหมายของวัตถุที่มาจากธาตุ ๔ และจิตที่มาจากการสะท้อนการรับรู้

***เราไม่อาจยอมรับว่า “ฉันเห็นสุนัขจริงๆ ได้” เพราะฉัน-การเห็น-สุนัข ล้วนอยู่ในเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลง

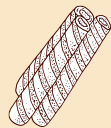
การสร้างอัตตาขึ้นมาเพื่อเข้าใจประโยคนี้จึงเป็นเพียงสมมติชั่วคราว เพราะเมื่อเวลาเปลี่ยนไปความหมายของข้อความก็เปลี่ยนไปตามเช่นกัน เช่น ฉันเห็นสุนัขแล้ว ฉันจะเห็นสุนัขอีก ***

“นิพพานํ ปรมํ สุขํ” แปลว่า นิพพานเป็นสุข อย่างยิ่ง

อุทายีได้กล่าวกับท่านพระสารีบุตร
ดังนี้ว่า “ท่านสารีบุตร ก็นิพพาน
นี้ไม่มีเวทนา จะเป็นสุขได้
อย่างไร”

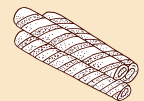

“ผู้ที่สังัดจากกาม บรรลुरुปณาน ๔ อรูปณาน ๔ อยู่ แต่
ยังคงฟุ้งซ่านอยู่ ทุกข์มีอยู่ด้วยความฟุ้งซ่านนั้น โดยปริยาย
นี้จะเข้าใจได้ว่า นิพพานเป็นสุขได้อย่างไร”

***ประโยคที่ว่า “ทุกข์มีอยู่ด้วยความฟุ้งซ่าน”

การเข้าใจโดยปริยาย คือเข้าใจสิ่งที่อยู่ตรงข้าม ฉะนั้น
ความดับทุกข์คือความฟุ้งซ่านนั้นเป็นสุข ไม่ได้กล่าวไว้โดยตรง
ว่า ผู้ดับทุกข์ชื่อว่ามีความสุข

***แต่เป็นการพิจารณาความหมายทางภาษาที่
สื่อให้เข้าใจได้เท่านั้น***

ปรมาัตถสัจจะ ความจริงอิงอาศัยกันและกัน (สังขตธรรม, จิต, เจตสิก, รูป) และไม่อิงอาศัยกันคือว่างเปล่าจากกัน (อสังขตธรรม, นิพพาน)

คำแบบเอกังสิกธรรม มี

ความหมายเดียว ชัดเจน แน่นนอน
เช่น เหตุของทุกข์คือตัณหาเท่านั้น

คำอเนกังสิกธรรม คำที่มากกว่าหนึ่ง

ความหมาย สิ่งที่ไม่อาจตอบได้ว่า ใช่
หรือไม่ใช่ เช่น โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง

การอธิบายความจริงปรมาัตถ์ผ่านภาษา
ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ก. ปรมาัตถสัจจะกับคำ

คำโต้แย้ง VS

คำรากลเดียวกัน

***การแก้งความจริงหลากหลายเป็นธรรมชาติของอัตตา สร้างความหมายของถ้อยคำที่ใช้ทางโลก แม้ใช้ได้แต่ไม่ควรนำมาใช้อธิบายความจริง เพราะก่อให้เกิดการโต้แย้งกันได้ ***

-เอกังสีกรรมเป็นการนำแนวคิดสังขตธรรมว่า

อะไรมีอยู่ (อตถิตา) และอสังขตธรรมว่าอะไรไม่มีอยู่ (นัตถิตา)

-การยึดถือว่าสิ่งนั้นมีอยู่หรือไม่มีอยู่แบบสุดโต่งเป็นการทำให้เกินเลยกว่าคำที่ต้องการสื่อ

-การยืนยันว่าสิ่งหนึ่งมี ก็ต้องปฏิเสธอีกสิ่งหนึ่งว่าไม่มี (โต้แย้ง)

*** “คำ” กล่าวถึงสิ่งหนึ่งมีแล้ว อีกสิ่งหนึ่งไม่มี โดยไม่โยงกับการยึดติดในแง่ของคำต้องมีรากลเดียวกัน (ธาตุ) เช่น คำว่า “ทุกข์” ที่โยงใยด้วยหลักของปฏิจจสมุปบาทและอริยสัจ***

ดับทุกข์

เพราะอวิชชาดับ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ
วิญญาณจึงดับ เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ
เพราะนามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ เพราะสฬายต
นะดับ ผัสสะจึงดับ เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ
เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ เพราะตัณหาดับ
อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะ
ภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ
ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงดับ

ปฏิจจสมุปบาท-เกิดทุกข์

เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี เพราะสังขาร
เป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย
นามรูปจึงมี เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี
เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี เพราะผัสสะ
เป็นปัจจัย เวทนาจึงมี เพราะเวทนาเป็นปัจจัย
ตัณหาจึงมี เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี
เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี เพราะภพเป็น
ปัจจัย ชาติจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ
โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงมี

อริยสัจ

ดันโด้ (A.C.Danto)

"เมื่อทุกข์และความเจ็บปวดทางกายและใจเป็น
เรื่องความทุกข์ทั่วๆ ไปของมนุษย์ ทำไมเราจึง
ต้องให้พระพุทธเจ้าค้นพบก่อนเรา"

"ทุกคนทุกข์ก็จริง แต่ไม่มีสักคนที่รู้ว่าเขาทุกข์...
อะไรที่พระพุทธเจ้ายอมรับว่าเป็นความรู้
ข้อเท็จจริงจะนำไปสู่การบรรเทาความทุกข์ได้
อันดับแรก สำหรับคนที่ป่วยก็ต้องรู้ก่อนว่า
ตนเองป่วย

ทุกข์กับดับทุกข์

บิเมา (Bimal Krishna Matilal) นำเสนอว่า "ทุกข์ใน
อริยสัจอาจไม่ใช่ทั้งทุกข์ทางกายหรือทุกข์ทางใจ ไม่ใช่เรื่อง
ของสิ่งที่เราที่ไม่สามารถบังคับได้ แต่เป็นเรื่องของการรู้ตัว
หรือการรู้แจ้งถึงการมีอยู่ของเราที่เวียนว่ายตายเกิดใน
สังสารวัฏ ความดับทุกข์ได้จึงเปรียบสถานะที่ไม่มีเงื่อนไขเป็น
ความอิสระที่เรียกว่า นิพพาน

การคิดถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งแสดงว่าสิ่งนั้นต้องมี แต่หากไม่มีก็ไม่สามารถคิดถึงได้ ในกรณีนิพพานนั้นเราอาจคิดจากข้อปฏิบัติ
(มรรค) เมื่อมีข้อปฏิบัติก็ต้องมีผลของการปฏิบัติ

ปรหมัตถ ลัจจะ กับ ประโยชน์

1. ประโยคคือข้อความที่มี**ประธานในฐานะที่**
ถูกรับรู้ถึงสารถะว่าเป็นตัวตนอยู่ภายใน
ร่างกาย ทำให้เกิดเป็นประธานที่หมายถึง
ร่างกายไม่ได้หมายถึงจิตใจ
2. ทำให้เกิดข้อโต้แย้งถึงมโนทัศน์การสร้าง
ตัวตนให้กับประธานในประโยค ใน
พระพุทธศาสนาต้องการ**ปฏิเสธความเป็น**
ประธานหรืออัตตาในประโยค

ข้อความนามธรรม

คาลูปาฮานะ (David J. Kalupahana)

*ความจริงระดับสมมตินั้นเกี่ยวข้องกับบุคคล

*ส่วนความจริงแบบปรมาตม์เป็นความจริงแท้ ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคล

*การอธิบายสภาวะของสิ่งนั้นมีลักษณะไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่อัตถน

*ในคัมภีร์กถาวัตถุ “สมมติสัจจะและปรมาตม์สัจจะ”

ทำไมนักวิชาการชาวพุทธยุคใหม่จึงเข้าใจความหมายแบบสมมติ ไม่ใช่ความหมายที่ตรงกับความเป็นจริง

*ความหมายทางสัญลักษณ์ (นามธรรม) เป็นความหมายทางภาษาที่เป็นรูปธรรม มีการใช้เหตุผลที่ผิดต่อๆ กันไป เพราะคำว่าสมมติและปรมาตม์นั้นไม่เคยใช้ในคำสอนเกี่ยวกับเรื่องสัจจะที่กล่าวไว้เลย”

***พระอภิธรรมปิฎก การปฏิเสธสมมติสังขะคือบุคคล เป็นการเข้าใจ ปรมาตตสังขะได้ ***

"บุคคลเป็นมนุษย์แล้วเป็นกระบือ เป็นกระบือแล้วเป็นมนุษย์ ผู้เกิดเป็น
กระบือก็เป็นอื่น ผู้เกิดเป็นมนุษย์ก็เป็นอื่น คำว่า บุคคลนั่นเองท่องเที่ยว
ไป นິพิต ก็ถ้าว่า บุคคลท่องเที่ยวไป บุคคลนั่นเองเคลื่อนจากโลกนี้
ไปสู่โลกอื่น ไม่ใช่บุคคลอื่น เมื่อเป็นเช่นนี้ ความตายก็จักไม่มี แม้
ปาณาติบาตก็จะหยั่งเห็นไม่ได้ กรรมมีอยู่ ผลของกรรมมีอยู่ ผลของ
กรรมทั้งหลายที่ทำแล้วมีอยู่ เมื่อกุศลและอกุศลให้ผลอยู่ คำว่า บุคคล
นั่นเองท่องเที่ยวไป นິพิต

ประโยคว่า สพฺเพ ธมฺมา นาลํ อภินิเวสาย แปลว่า ธรรมทั้งปวงไม่ควรยึดมั่น

คำว่า ธรรม ในที่นี้คือ "ขั้น ๕" อายุตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ ชื่อว่าธรรมทั้งปวง ธรรมแม้ทั้งหมดเหล่านั้น ไม่ควร คือไม่เรียน ไม่ปรารภหา ไม่ประกอบได้ด้วยความยึดมั่นด้วยอำนาจแห่งตัณหาและทิฏฐิ เพราะเหตุไร เพราะไม่ดำรงอยู่โดยอาการที่บุคคลจะถือเอาได้ จริงอยู่ ธรรมทั้งหลายมีขั้น ๕ เป็นต้นนั้น แม้จะถือว่าเป็นของเที่ยง ความไม่เที่ยงเท่านั้นย่อมเกิดขึ้น แม้จะถือว่าเป็นสุข ความทุกข์เท่านั้นย่อมถึงพร้อม แม้จะถือว่าเป็นอัตตา อนัตตาเท่านั้นย่อมปรากฏ เพราะฉะนั้นบุคคลจึงไม่ควรเพื่อยึดมั่น"

**"เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี
เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้
จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี
สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้
ดับ สิ่งนี้จึงดับ"**

***คำว่า สิ่ง ไม่ได้หมายถึงวัตถุ แต่ใช้คำว่า "ภูต" หมายถึงสิ่งที่กลาย
มาเป็น**

***คำว่า "ภูต" (become) จึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลง
ความจริงจึงไม่มีสิ่ง (entity) หรือสารัตถะอยู่ภายใน มีแต่สิ่งที่
เปลี่ยนแปลง**

*คำว่า "ภูต" เป็นสิ่งที่แสดงความสมบูรณ์ของความเปลี่ยนแปลงเท่านั้น

***การเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดสิ่งใหม่ที่เรียกว่า "การเกิดขึ้น" (ภว) แต่
คำว่า "เกิดขึ้น" นั้นไม่ได้ระบุว่าเป็นสิ่งใหม่ แต่เป็นการรับรองเท่านั้นว่า
มีการเกิด หรือมีการเปลี่ยนแปลงอันเป็นตามสภาวะที่มีการเกิดขึ้น
ตั้งอยู่และดับไป การดับจึงเป็นแค่สภาวะไม่มีสิ่งที่เป็นสารัตถะใดมา
ยืนยัน**

01

สรุป

1. “คำ” เป็นเอกังสิกวาท คือเป็นคำความหมายเดียว มาจากธาตุเดียวกัน ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางการตีความ
2. “ไวยากรณ์หรือประโยค” ไม่จำเป็นต้องมีประธานที่ระบุด้วยตัวตน ต้องการยืนยันความจริงที่เป็นนามธรรมเท่านั้น

1. “คำ” มาจากรากศัพท์และประวัติศาสตร์ที่เป็นข้อเท็จจริง
2. “ไวยากรณ์หรือประโยค” มาจากประธานที่เป็นผู้รับรู้และสร้างความหมาย

02

การเข้าใจ ปรมัตถ์

The background is a solid brown color with a wavy, light brown border at the bottom. Scattered throughout are several coffee beans, some in brown and some in a lighter tan color.

คำถาม???